

ASPECTE ISTORICE PRIVIND RAPORTUL DINTRE INVESTIGAȚIILE SPECIALE, PROCESUL PENAL ȘI DREPTURILE OMULUI: sec. XIX-XX

Boris GLAVAN,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei Ștefan cel Mare a MAI*

Rezumat

Prezentul studiu este consacrat, așa cum sugerează și titlul acestuia, abordării unui subiect foarte sensibil legat de raportul dintre activitatea specială de investigații, procesul penal și drepturile omului. Analiza din perspectivă istorică a acestui raport are o însemnătate deosebită pentru dezvoltarea ulterioară a legislației în domeniul investigațiilor speciale și a procesului penal. Pentru acest demers științific va fi analizată perioada cuprinsă între sec. XIX și sec. XX. Anume în acest interval de timp, prin valorificarea drepturilor omului, investigațiile speciale au fost separate de procesul penal.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, tehnici speciale de investigare, proces penal, urmărire penală, procedeu probatoriu, probă.

Summary

This study is devoted, as its title suggests, to addressing a very sensitive topic related to the relationship between special investigative work, criminal proceedings and human rights. The analysis from a historical perspective of this report has a special significance for the further development of the legislation in the field of special investigations and criminal proceedings. For this scientific approach, the period between the 19th and 20th century. It was during this time, by capitalizing on human rights, that special investigations were separated from criminal proceedings.

Keywords: special activity of investigations, special measures of investigations, special techniques of investigation, technical supervision, criminal trial, prosecution, evidentiary procedure, evidence.

Introducere. Din 2012, în Republica Moldova funcționează noul model de combatere a criminalității gândit în baza conceptului de integrare a procesului penal și activității speciale de investigații. Acest model însă a redus esențial din potențialul serviciilor specializate de luptă cu criminalitatea. Mai multe prevederi legale, în special din Codul de procedură penală și Legea nr. 59/2012, creează confuzii în ceea ce privește conceptul ASI, nefiind clar

raportul dintre procesul penal și activitatea specială de investigații. Din 2015 și până în prezent se caută soluții de îmbunătățire a cadrului legal, dar, deocamdată, rezultatele rămân în așteptare.

În plan doctrinar se duc discuții contradictorii privind integrarea procesului penal și activității speciale de investigații. Cei care susțin ideea integrării consideră că în trecut activitatea specială de investigații și procesul penal s-au dezvoltat ca un tot întreg și doar la un anumit moment istoric aceste două domenii de activitate au fost divizate în mod artificial [1; 2]. Potrivit celor care se opun acestei integrări, fuziunea celor două genuri de activitate, din punct de vedere metodologic, pare profund eronată și că această integrare va duce la distrugerea bazei fundamentale a procesului penal și activității speciale de investigații [3; 4].

Pentru mai multă claritate cu privire la raportul dintre activitatea specială de investigații și procesul penal propunem în continuare o incursiune istorică anume în perioada în care s-a produs respectiva scindare, fiind vorba despre perioada cuprinsă între sec. XIX-XX.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (literatura de specialitate, acte normative, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile corespunzătoare.

Conținut de bază și discuții. Din adâncurile timpului și până prin sec. XIX nu s-a făcut distincție între procesul penal și activitatea specială de investigație. Pe atunci, soluționarea rapoartelor de conflict nu implica respectarea anumitor drepturi ale părților. Drepturile omului erau încă nerecunoscute, sau cel puțin erau recunoscute doar pentru cea mai înaltă pătură socială. Majoritatea populației nu avea drepturi. Prin urmare, foarte puțin conta modalitatea prin care era stabilit adevărul (publică sau secretă, prin intimidare, prin provocare, prin șantaj sau chiar prin tortură). Dacă raportul de conflict apărea între un aristocrat și un țăran sau sclav, dreptatea era de fiecare dată de partea aristocratului. Respectiv, în aceste condiții, nu s-a făcut și nici nu era nevoie să se facă distincție între activitatea specială de investigații și procesul penal. Pentru cercetarea cazurilor antisociale erau folosite în egală măsură atât procedeele publice, cât și cele secrete.

Lucrurile au început să se schimbe după Revoluția franceză din 1789 prin care omenirea și-a revindecat anumite drepturi, ceea ce a condus la schimbarea formei procesului penal din inchizitorial și scris în vocal, oral și contradictoriu. În noile condiții, învinuitul avea dreptul să administreze probe, iar trimiterea cauzei în judecată era dispusă de reprezentanții poporului, care participau și la înfăptuirea justiției prin Curțile cu jurați [5].

O atenție deosebită în cadrul acestui studiu merită acordată bazei ideologice pentru funcționarea poliției de stat din Regatul Unit: 1) eficacitate, stabilitate, organizare militară; 2) controlul statal asupra poliției; 3) **lipsa**

infracțiunilor este indiciul cel mai bun al muncii polițiștilor; 4) mediatizarea informației cu privire la infracțiunea săvârșită; 5) dezvoltarea forței poliției în spațiu și timp; 6) stăpânirea de sine și păstrarea calmului de către polițist este mai bună decât acțiunile lui violente; 7) înfățișarea îngrijită a polițistului contribuie la buna lui reputație; 8) necesitatea instruirii polițiștilor; 9) fiecare polițist trebuie să aibă număr personal; 10) sectoarele de poliție trebuie plasate astfel încât să asigure accesul ușor al cetățenilor spre ele; 11) polițiștii trebuie supuși unui termen de încercare [6, p. 18-19].

Conținutul acestor teze demonstrează natura lor progresivă și care în mod evident exprimă o orientare democratică și umanistă, doar că în activitatea practică s-au dovedit a fi prea avansate comparativ cu nivelul general de dezvoltare socială al Regatului Unit din acea perioadă (ca să nu mai vorbim de statele mai puțin dezvoltate) și din acest motiv nu au fost pe deplin realizate. Va dura mai mult de un secol și jumătate până când principiile formulate să-și găsească întruchiparea practică adecvată în conceptul modern de organizare a activităților poliției anglo-saxone și apoi a multor altor state dezvoltate.

Apariția în sec. XIX a criminalității profesionale și a celei organizate ca rezultat al unui cumul de factori (revoluția industrială, creșterea populației orașelor, extinderea burgheziei etc.) ce „inundase” practic toate țările Europei Occidentale au dat de înțeles că bunul simț și judecata sănătoasă de care începuseră să se conducă organele statului erau neputincioase în lupta cu noua criminalitate [7, p. 97]. Se simțea nevoia creării unor mijloace și metode mai eficiente, a elaborării unor măsuri speciale de protecție a cetățenilor împotriva atacurilor criminale, asigurării inevitabile a pedepsirii celor vinovați [6, p. 14-15].

Primul fondator al poliției secrete este considerat Eugène François Vidocq (Franța, anul 1811 – „La Sûreté”) [8]. El a dezvoltat și a implementat cu succes în investigațiile penale metode noi precum culegerea informațiilor de la alți infractori, supravegherea sub acoperire, deghizarea, căutarea suspectilor, asistarea în timpul perchezițiilor oficiale, evidențele operative ale recidiviștilor, publicarea în ziare a semnalmentelor infractorilor căutați, organizarea bordelurilor, capcanelor și a altor tehnici de depistare a infractorilor care nu puteau fi identificați prin mijloace probatorii publice [9; 6, p. 17].

Contextul social al timpului a necesitat formarea și dezvoltarea după modelul Franței a subdiviziunilor specializate de poliție criminală din Anglia (1829 – „Scotland Yard”) [10], din SUA (1844 – NYPD – New York City Police Department) [11], din Rusia (1866 – „Сыскная полиция”) [12].

Progresul tehnico-științific din secolul al XIX-lea a pus la dispoziție noi oportunități de investigare. Apariția noilor mijloace de comunicare (telegrafia – 1832-1844; telefonica – 1876) au început să fie utilizate nu doar de cetățenii care respectau legea, ci și de criminali. Respectivetele tehnologii le-au permis infractorilor să negocieze de la distanță viitoarele infracțiuni, să comunice rapid informațiile și planurile criminale, fiind astfel extinse sem-

nificativ capacitățile pentru desfășurarea activităților ilegale. Aceste împrejurări noi au dus în mod obiectiv la necesitatea controlului comunicațiilor în toată diversitatea lor. Astfel, ar trebui să recunoaștem faptul că apariția unor noi mijloace de comunicare duce în mod necesar la apariția unor activități de investigare noi și îmbunătățirea celor existente [13, p. 9].

Inițial, în Rusia, Declarația franceză a fost percepută de mulți ca fiind în contradicție cu principiile divine și naturale care determinau că oamenii nu pot fi egali nici chiar în fața legii. Legea interzicea iobagilor să se plângă pe proprietarul lor. Un iobag care îndrăznește să se plângă de proprietarul terenului putea fi pedepsit cu muncă grea. Suprimarea răscoalelor decembriştilor a condus la întărirea poliției politice a cărei sarcină de bază era controlul opiniei publice și luarea măsurilor împotriva răspândirii ideilor democratice liberale europene. Se considera că pătrunderea și diseminarea ideilor democratice în Rusia, aprobarea unei constituții și recunoașterea drepturilor omului reprezenta o amenințare la adresa existenței statului rus. Lupta împotriva acestor idei devenise sarcina principală a sistemului ideologic, polițienesc al Imperiului Rus. [14, p. 10-15].

Ulterior, sub influența extinderii conceptului drepturilor persoanei la nivel mondial, Imperiul Rus, prin anii '60 ai sec. al XIX-lea, a făcut reforme juridice esențiale prin care au fost introduse anumite garanții contra constrângerii procedurale neîntemeiate. Soluția a fost găsită, pe de o parte, în concretizarea și detalierea procedurilor probatorii, iar pe de altă parte, în separarea cercetării preliminare de activitatea poliției în sarcina căreia intrau atribuții de efectuare a activității operative/ speciale de investigații. S-a luat în considerare faptul că ancheta deseori se pornea în lipsa unui temei sigur iar persoanele erau aduse fără rost în judecată, judecătorii, la rândul lor, fiind ocupați cu lucruri inutile. Prin urmare, s-a convenit că doar acțiunile procesuale publice pot și trebuie detaliate (cercetarea la fața locului, percheziția, ridicarea de obiecte, prezentarea spre recunoaștere), restul, adică acțiunile speciale de investigații, să rămână secrete, efectuarea lor rămânând neelucidată [15, p. 114]. Ca model, s-a ținut cont de experiența franceză, care până atunci își dovedise eficiența [15, p. 83].

CPP din 1864 al Imperiului Rus [16] prevedea că atunci când semnele infracțiunii erau neclare, îndoielnice sau sursele de comunicare a crimei erau nesigure, poliția era obligată, înainte de a raporta cazul organului de urmărire penală, să se încredințeze prin cercetarea penală (дознание) dacă într-adevăr a avut loc cazul și dacă acesta conținea semnele infracțiunii (art. 253). La efectuarea cercetării penale, poliția avea competența să colecteze toate informațiile necesare prin intermediul activității de căutare (розыск), chestionări și urmăririi tainice fără însă să efectueze percheziții sau ridicări de obiecte (art. 254). Ca regulă generală, realizarea acțiunilor care presupuneau o ingerință în sfera drepturilor personale a fost permisă numai în cadrul

urmăririi penale, fiind prerogativa anchetatorului (ofițerului de urmărire penală) care deținea o adevărată independență judiciară [15, p. 84].

Astfel, activitatea operativă de investigații s-a remarcat ca o activitate neoficială a poliției orientată spre identificarea în secret a infractorului [17, p. 89].

Ulterior, în 1908, în cadrul subdiviziunilor de poliție, apoi miliție, au fost create subdiviziuni specializate (сыскные отделения) care realizau cercetarea penală și activitatea operativă de investigații [18, p. 65]. Activitatea acestor subdiviziuni era reglementată prin instrucțiuni departamentale în care s-au regăsit și anumite garanții privind respectarea drepturilor persoanei. Instrucțiunea din 9 august 1910 interzicea „colectarea informațiilor privind viața privată a persoanelor care nu aveau legătură cu obligațiile poliției de prevenire, curmare și investigare a infracțiunilor, cum ar fi culegerea de informații cu caracter personal și familial, informații despre divorț sau afaceri ale diferitelor persoane, colectarea de informații despre solvabilitatea persoanelor, sau culegerea de informații în interesul persoanelor terțe” [19, p. 65]. Cu alte cuvinte, era vorba despre interdicția restricționării dreptului la viață privată, dacă aceasta nu ținea de rezolvarea sarcinilor poliției.

Cercetările efectuate permit să constatăm că până la revoluția rusă din 1917, restrângerea nejustificată a drepturilor persoanei de către organele statului era împiedicată prin două modalități. În primul rând, în cazurile neclare drepturile persoanei nu puteau fi restrânse fără un control preliminar. În al doilea rând, decizia de a interveni în drepturile cuiva era luată de un organ independent și imparțial – judecătorul de instrucție.

Odată cu instaurarea puterii sovietice, aceste modalități au fost lichidate. Cercetarea penală (дознание) a încetat să mai fie privită ca o activitate fără ingerință în drepturile persoanei, iar anchetatorul și-a pierdut independența judiciară. Drept urmare, problema aparent rezolvată și-a recâștigat vechea actualitate. Potrivit aprecierilor cercetătorilor ruși, regimul politic instituit după Revoluția din octombrie a fost, din punct de vedere istoric, un pas înapoi, deoarece a respins așa valori democratice ca libertatea individuală, domnia legii, drepturile omului, statul de drept [20, p. 185]. Din moment ce decizia anterioară a fost considerată învechită, problema garanțiilor drepturilor persoanei a fost rezolvată prin introducerea unei noi instituții procesuale: **pornirea urmăririi penale**, materializată sub aspect formal prin emiterea unei ordonanțe [21].

În acest context, este de remarcat faptul că statele europene nu au cunoscut astfel de garanții, păstrând în continuare ideea tradițională despre formele de investigare preliminară [22, p. 10]. Ulterior, o alternativă la versiunea franceză a apărut în Germania (1974) și în alte state europene care în general au abandonat faza urmăririi penale, păstrând-o doar pe cea de cercetare penală. Trebuie spus că Germania la acel moment se confrunta cu o serie de acte teroriste printre care a fost și atacul terorist de la Jocurile Olimpice de la München.

În cadrul proceselor penale, partea apărării a abuzat mult de drepturile sale: nu se prezenta la ședințele judecătorești, sabota desfășurarea acestora, transmitea mesaje între deținuți și complicii lor aflați la libertate etc. În acest sens, „Marea reformă a dreptului procesual” nu a avut un caracter liberal-democratic, ci a vizat simplificarea procedurii de cercetare penală și suprimarea abuzurilor de drepturi de către apărare [23]. Deoarece cercetarea penală își păstrase natura polițienească și, prin urmare, avea încă nevoie de legitimitate judiciară pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, rolul mecanismului de protecție a drepturilor persoanei în aceste țări a fost transferat instituției de control judiciar [24]. Astfel de schimbări nu puteau rămâne neobservate pentru cercetătorii spațiului post-sovietic. În cursul actualelor polemici despre pornirea urmăririi penale, s-a exprimat viziunea că existența instituției pornirii urmăririi penale își pierde sensul în condițiile apariției controlului judiciar [25, p. 38-40]. Mai mult, abordarea germană a devenit principalul punct de referință pentru reformatorii post-sovietici care și astăzi discută contradictoriu în privința păstrării sau abandonării etapei pornirii urmăririi penale.

Revenind la perioada interbelică din spațiul ex-sovietic, trebuie spus că recunoașterea la nivel constituțional a drepturilor persoanei (inviolabilitatea persoanei – art. 127 și inviolabilitatea garantată a locuințelor cetățenilor și confidențialitatea corespondenței – art. 128 al Constituției URSS din 1936) avea mai mult caracter declarativ, fiindcă doctrina juridică sovietică considera drepturile și libertățile omului nu ca aparținând de la naștere și inalienabile, ci obținute de la stat [26, p. 31]. Drept dovadă a caracterului declarativ al garanțiilor constituționale servește o directivă a Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii (Bolșevici) și a NKVD din 1939 în care se explica că „*metoda presiunii fizice ar trebui să fie în continuare folosită în cazuri excepționale în raport cu dușmanii evidenți ai poporului ca metodă absolut corectă și oportună*” [27].

Indicațiile de acest gen, precum și represiunile politice care au început după adoptarea Constituției URSS din 1936 [28], au creat premise obiective pentru încălcări masive ale drepturilor cetățenilor în activitatea serviciilor speciale/ operative de investigații și formarea la ofițerii de investigații a atitudinii nihiliste față de această instituție.

Legea marțială introdusă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și adoptarea diferitelor măsuri de combatere a criminalității nu au contribuit la respectarea drepturilor individuale în activitățile organelor de drept. După război, situația s-a agravat și mai mult din cauza amnistiei [29], necesitând noi măsuri de urgență și influență asupra infractorilor. Această situație a stimulat inevitabil încălcări masive ale drepturilor cetățenilor, care au provocat nemulțumiri în rândul populației și au necesitat o reacție din partea autorităților.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial au fost adoptate un șir de acte internaționale menite să garanteze siguranța conceptului drep-

turilor omului pe plan internațional în temeiul cărora au avut loc reformele juridice în țările europene dar și în restul țărilor lumii. În cadrul acestei lucrări nu este nici posibilă și nici necesară enumerarea exhaustivă a acestor acte. Pentru acest subiect vor fi enunțate doar cele mai relevante: **Declarația Universală a Drepturilor Omului**, adoptată prin Rezoluția 217 a Adunării Generale a ONU de la 10 decembrie 1948; **Pactul internațional privitor la drepturile economice sociale și culturale** și **Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**, ambele pacte adoptate prin aceeași Rezoluție a Adunării Generale a ONU, nr. 2200 A (XX) la 16 decembrie 1966, și intrate în vigoare, cu excepția unor prevederi, la 3 ianuarie 1976 – primul și, respectiv, la 23 martie 1976 – al doilea. Republica Moldova a ratificat ambele pacte prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. **Protocolul facultativ cu privire drepturile civile și politice** adoptat de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția din 16 decembrie 1976 și intrat în vigoare la 23 decembrie 1976; **Al 2-lea Protocol facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, vizând abolirea pedepsei cu moartea**, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU din 15 decembrie 1989 și ratificat de Republica Moldova la 29.07.2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 126-130/651.

Ratificarea acestor pacte și protocoale presupune angajamentul statului de a respecta prevederile acestora. Acest fapt le deosebește de o declarație adoptată de către Adunarea Generală, cum este Declarația Universală. Pe lângă garanțiile pe care le asigură pactele cu privire la drepturile civile și politice se mai enumeră și angajamentul statelor de a recunoaște o cale de atac efectivă persoanelor care pretind existența încălcării unuia sau unora din drepturile reglementate, chiar și atunci când încălcarea a fost comisă de un funcționar care acționează în exercițiul funcției sale. Pactul instituie, de asemenea, organismul de control al aplicării dispozițiilor sale, anume: Comitetul pentru drepturile omului, protocolul facultativ prevăzând procedura ce trebuie urmată în examinarea plângerilor individuale împotriva actelor de încălcare a drepturilor apărute prin acest pact de către autoritățile statelor semnatare. Pactul privitor la drepturile economice, sociale și culturale prevede, la rândul său, că statele semnatare se angajează să acționeze atât prin eforturi proprii, cât și prin asistență și cooperare internațională, în special pe plan economic și tehnic, în vederea exercitării efective a drepturilor pe care el le recunoaște, fără nici o discriminare.

URSS-ul nu s-a grăbit să adere la respectivele acte Internaționale. Totuși, în anii postbelici au fost întreprinse mai multe măsuri pentru excluderea experienței rușinoase a organelor de poliție privind nerespectarea legislației, arestarea neîntemeiată a cetățenilor, comiterea actelor de corupție și a altor încălcări grave. Cu toate acestea, niciodată nu s-a pus la îndoială utilitatea socială și eficacitatea activității operative (speciale) de investigații.

Restanțe erau doar la capitolul reglementării legale a procedeelelor și tehnicilor specifice acestei activități.

La nivel oficial, se vorbea foarte succint despre activitatea operativă de investigații. În *Bazele legislației penale unionale și a republicilor unionale* adoptate în 1958 de Sovietul Suprem al URSS exista o simplă remarcă conform căreia organele de cercetare penală se obligau „*să întreprindă măsurile operative de investigație necesare*” în scopul depistării infracțiunilor și persoanelor care le comiteau (art. 29). În temeiul acestui act au fost elaborate Codurile de procedură penală ale tuturor republicilor unionale, inclusiv și cel al RSSM din 1961, care cuprindeau prevederi similare.

În alin. (1) al art. 100 al CPP al RSSM era prevăzut: „*Pe seama organelor de cercetare penală se pune luarea unor măsuri de investigație operativă, inclusiv folosirea imprimărilor video și sonore, filmării, fotografierii în scopul descoperirii indicilor infracțiunii și a persoanelor care au săvârșit-o, identificării datelor faptice, care pot fi folosite în calitate de probe în cauza penală după verificarea lor, în conformitate cu legislația de procedură penală*”.

În temeiul alin. (2) al aceluiași articol, organele de cercetare penală aveau, de asemenea, obligația de a lua toate măsurile necesare pentru prevenirea și curmarea infracțiunii și pentru aplicarea, în caz de necesitate, a măsurilor de protecție de stat față de persoanele care acordau ajutor în procesul penal, dacă exista pericolul pentru viața, sănătatea sau averea lor.

Dacă existau indicii infracțiunii, pentru care ancheta preliminară era obligatorie, organul de cercetare penală pornea procesul penal și, călăuzindu-se de dispozițiile CPP, timp de 10 zile, efectua actele de urmărire ce nu puteau fi amânate, în vederea descoperirii și păstrării urmelor infracțiunii: cerceta cazul la fața locului, făcea percheziție domiciliară, ridica obiecte sau documente, asculta convorbirile telefonice și alte convorbiri, făcea percheziție corporală, reținea și interoga persoanele bănuite, asculta partea vătămată și martorii lor în caz de necesitate, ordona expertiza și lua măsuri în vederea asigurării acțiunii civile sau a unei eventuale confiscări a averii. Despre infracțiunea descoperită și începerea cercetărilor era anunțat imediat procurorul, iar după îndeplinirea actelor de urmărire, ce nu puteau fi amânate, dosarul era transmis anchetatorului penal, fiind întocmită o ordonanță în acest sens. După acest moment, organul de cercetare penală putea efectua acte de urmărire și investigații numai la comanda procurorului sau anchetatorului penal, iar dacă infractorul rămânea nedescoperit, organul de cercetare penală era obligat să ia măsurile operative și de investigație necesare pentru identificarea infractorului, comunicând rezultatele obținute procurorului sau anchetatorului penal (art. 101 al CPP din 1961).

Natura predominant secretă a activității operative de investigații a generat adesea neîncredere în rezultatele acesteia din partea judecătorilor, procurorilor, avocaților și ofițerilor de urmărire penală, iar pentru societate,

activitatea operativă a fost mereu asociată cu ilegalități și abuzuri din partea ofițerilor de investigații.

Un rol aparte în formarea și dezvoltarea instituției drepturilor persoanei în perioada ex-sovietică l-a avut adoptarea Constituției URSS în 1977 [30], în care, pentru prima dată, a fost consolidat principiul legalității, obligând toate organele statului să asigure protecția legii și ordinii, interesele societății, drepturile și libertățile cetățenilor (art. 4). În această Constituție, pe lângă drepturile garantate anterior la inviolabilitatea persoanei (art. 54) și inviolabilitatea locuinței (art. 55), a fost inclus și dreptul la protecția vieții private a cetățenilor (art. 56), dreptul la protecție judiciară (art. 57), dreptul de a contesta acțiunile și a cere despăgubiri pentru prejudiciul cauzat de acțiunile ilegale ale funcționarilor (art. 58). Astfel, principiul legalității socialiste consacrat în Constituția URSS a inclus stabilirea garanțiilor pentru asigurarea unui număr de drepturi constituționale ale individului.

În pofida garanțiilor constituționale activitatea operativă (specială) de investigații în fosta URSS rămânea reglementată la nivelul actelor departamentale cu caracter secret. În acele acte nu era menționat conceptul drepturilor persoanei ca instituție juridică, principiul legalității socialiste fiind considerat prioritar. Atenția mediului academic era concentrată pe studierea și dezvoltarea conținutului principiului legalității, acesta fiind înțeles nu numai ca respectarea strictă a legilor și regulamentelor, ci și ca respectarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor.

În literatura de specialitate a acelor ani se atrăgea atenția asupra faptului că în procesul de verificare al informațiilor primare s-ar putea să apară situații de restricționare a drepturilor și intereselor legale protejate ale cetățenilor, organizațiilor, instituțiilor și întreprinderilor. Se considera absolut inadmisibil încălcarea drepturilor și intereselor cetățenilor și nu doar ale celor neimplicați în infracțiune, ci și ale celor supuși verificărilor. Era strict interzisă organizarea acțiunilor operative în privința cetățenilor onești. De asemenea, erau considerate inacceptabile așa acțiuni ca falsificarea, provocarea și lipsa de loialitate (Atmazhitov V.M. – 1986).

Cercetătorii Frolov V.Yu., Chechetin A.E., Penkin V.S., Mitrofanov E.A., prin elaborarea în 1991 a proiectului Legii URSS „privind activitatea operativă de investigații în Ministerul Afacerilor Interne”, au fost printre primii care au încercat să umple vidul legislativ privind protecția drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor contra infracțiunilor, precum și asigurarea garanțiilor împotriva abuzurilor și aplicării neîntemeiate a măsurilor speciale de investigații în privința cetățenilor care respectă legea [31, p. 119].

Prăbușirea URSS și adoptarea la începutul anilor '90 ai secolului trecut a unei legi speciale cu privire la activitatea operativă de investigații atât în țara noastră, cât și în restul republicilor ex-sovietice, a marcat începutul unei noi etape în evoluția raportului dintre activitatea specială de investigații, pro-

cesul penal și drepturile persoanei. Noua etapă se caracterizează prin schimbarea paradigmei științelor juridice, în care începe să predomine ideea statului de drept și egalitatea părților în relația dintre cetățean și stat.

Rezumând cele relatate, putem concluziona că perioada cuprinsă între sec. XIX și sec. XX este o etapă distinctă pentru raportul dintre activitatea specială de investigații, procesul penal și drepturile persoanei. Recunoașterea drepturilor persoanei după Revoluția franceză din 1789 a însemnat adaptarea unei noi forme de soluționare a raporturilor de conflict bazată pe lege, ceea ce a dus la apariția CPP în care erau deja indicate anumite reguli de colectare a probelor pentru stabilirea adevărului.

În spațiul ex-sovietic, garantarea drepturilor persoanei suspectate de comiterea unei infracțiuni a fost asigurată prin detalierea procedeelelor de colectare a probelor și oferirea egalității de șanse atât în faza judiciară, cât și în cea prejudiciară. Noile cerințe față de procesul penal a însemnat abandonarea procedeelelor netransparente de colectare a probelor specifice activității speciale/ operative de investigații. Acesta a și fost motivul de bază al divizării procesului penal de activitatea specială de investigații.

Pe tot parcursul acestei perioade, activitatea operativă de investigații a fost reglementată de acte departamentale clasificate, fiind la îndemâna și de ajutorul procesului penal prin oferirea de informații pertinente pentru pregătirea și realizarea procedeelelor probatorii. Totodată, în cadrul acestei etape, activitatea specială de investigații continua să îndeplinească și alte funcții legate de căutarea și identificarea persoanelor, asigurarea securității interne și externe a statului etc. Nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că, în cadrul acestei etape, au crescut standardele pe segmentul respectării drepturilor persoanei, ceea ce a condus la scoaterea în mare parte a activității operative de investigații de sub parafa „secret” și legalizarea acesteia.

După al Doilea Război Mondial, țările europene au revenit la unificarea procedeelelor publice și secrete de colectare a informațiilor, egalitatea de șanse și caracterul contradictorial al procesului penal fiind asigurate doar în faza de judecată, nu și pentru etapa cercetării preliminare.

Referințe bibliografice:

1. Баранов А.М. Обеспечение законности в досудебном производстве по уголовным делам. Омск, 2006. С. 160-61.
2. Волынский А.Ф. Уголовное судопроизводство, задачи и социальные функции криминалистики в его реформировании // Актуальные проблемы теории и практики уголовного судопроизводства и криминалистики: вопросы современной криминалистики: сб. ст. М., 2004. Ч. 2. С. 5.
3. Шейфер С.А. Следственные действия – правомерны ли новые трак-

- товки? Lex Russica. 2015. № 10. С. 121 Disponibil: <https://www.twirpx.com/file/2131869/> Vizitat: 12.09.2021.
4. Гинзбург А.Я. «Читая проект Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан. О так называемых “негласных следственных действиях”. Глава 30 проекта УПК РК (от 28 февраля 2013 г.) (в порядке обсуждения)». Сетевое издание «Zakon.kz» 26 марта. Дата обращения 13 сентября, 2018. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31349875&pos=5;-108#pos=5;-108 Vizitat: 12.09.2021.
 5. Dolea I. Curțile cu jurați în procesul penal. Chișinău, 1996. p. 9-10.
 6. Golubenco G. Criminalistică: obiect, sistem, istorie / Gheorghe Golubenco; (G. del Vecchio, Lecții de filosofie juridică, Editura Europa nova, București 1994, p. 56.) Univ. Liberă Int. din Moldova. – Ch.: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2008. p. 18-19.
 7. Зимин Е. Механизм обеспечения конституционных прав человека в сфере деятельности полиции (на примере США). Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2015. p. 97.
 8. În 1811, Eugène François Vidocq, criminal cu stagiu și informator al poliției înființează prima agenție de investigatori privați Brigade de la Sûreté – o unitate formată din civili, care în octombrie 1812 este recunoscută oficial și devine parte din Poliție, sub conducerea fostului informator. Mai mult decât atât, pe 17 decembrie 1813, Napoleon Bonaparte semnează un decret care transformă fosta unitate de civili într-o forță națională de securitate, numită Sûreté Nationale. Sûreté s-a dezvoltat și a ajuns de la 8 la peste 30 de angajați și colaboratori, toți foști criminali, ca și fondatorul său. Disponibil: <https://spiaromania.com/blog/investigator-celebri-eugene-francois-vidocq/> Vizitat: 12.09.2021.
 9. Прокофьев В. История возникновения сыска – уголовного розыска. Современные проблемы права, экономики и управления. №1/2015. p. 41. Disponibil: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25027484> Vizitat: 12.09.2021;
 10. Скотленд-Ярд Disponibil: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4-%D0%AF%D1%80%D0%B4> Vizitat: 12.09.2021
 11. Înainte de înființarea NYPD, populația din New York, în jur de 320.000, era deservită de o forță formată din 1 pază de noapte, 100 de mareșali din oraș, 31 de polițiști și 51 de ofițeri de poliție municipală. La 7 mai 1844, statul New York a adoptat Legea poliției municipale, o lege care autoriza crearea unei forțe de poliție și a desființat sistemul de veghe nocturn. La cererea Consiliului comun al orașului New York, Peter Cooper a elaborat o propunere de creare a unei forțe de poliție de 1.200 de ofițeri. John Watts

- de Peyster a fost un prim avocat al implementării disciplinei și organizării stilului militar în forță. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_New_York_City_Police_Department Vizitat: 12.09.2021
12. Poliția de investigații a fost un serviciu de poliție al Ministerului Afacerilor Interne al Imperiului Rus din perioada 1866-1917, a cărui sarcină era să descopere infracțiunile, să efectueze o cercetare penală asupra acestora și să caute criminali și persoane dispărute. Disponibil: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%8B%D1%81%D0%BA%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C Vizitat: 12.09.2021.
 13. Евстратиков Б.М., Захарцев С.И., Медведев В.Н., Сальников В.П. Под общей редакцией В.П. Сальникова. Оперативно-розыскные мероприятия на каналах связи (правовой анализ): Монография. Санкт-Петербургский университет МВД России; Академия права, экономики и безопасности жизнедеятельности. - СПб.: Фонд «Университет». 2005. p. 9.
 14. Барбин В.В. и др. Обеспечение прав и свобод человека и гражданина в деятельности органов государственной власти: учебник. – М.: Академия управления МВД России, 2020. p. 10-15.
 15. Коновалов С.Г. Элементы германской модели досудебного производства в уголовном процессе постсоветских государств. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва – 2018. p. 83. Disponibil: <https://msal.ru/upload/main/00disser/2016/Konovalov/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2.pdf> Vizitat: 12.09.2021.
 16. Устав уголовного судопроизводства от 20 ноября 1864 г. Disponibil: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> Vizitat: 12.09.2021.
 17. Новикова Е.А., Шумилин С.Ф. Следственная и оперативно-розыскная деятельность: интеграция или взаимодействие // Судебная власть и уголовный процесс. 2018. № 2. С.89.
 18. Карягина О.В. История становления института дознания в уголовном процессе России. Вестник Таганского института управления и экономики N.1/2016. p. 65.
 19. Елинский В.И., Исаков В.М. Становление и развитие уголовного сыска в России (X-начало XX в.) М., 1998. С. 65. Disponibil: <https://ru.book.global/book/6117329/f7bd7b> Vizitat: 12.09.2021.
 20. Права человека / отв. ред. Е.А. Лукашева. М., 1999. p. 185.
 21. Шевель Д.В., Алисова Е.А. Становление и развитие института возбуждения уголовного дела в Российском и зарубежном уголовном

- процессе // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. № 133. 2017. С. 275-287. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-i-razvitie-instituta-vozbuzhdeniya-ugolovnogo-dela-v-rossiyskom-i-zarubezhnom-ugolovnom-protseesse> Vizitat: 15.09.2021.
22. Володина Л.М. Проблемы регламентации возбуждения уголовного дела // Библиотека криминалиста. 2013. № 4. С. 10. Disponibil: <https://studylib.ru/doc/2176375/problemy-reglamentacii-vozbuzhdeniya-ugolovnogo> Vizitat: 12.09.2021.
23. Уголовно-процессуальный кодекс Германии. Disponibil: https://ru.wikipedia.org/wiki/Уголовно-процессуальный_кодекс_Германии Vizitat: 12.09.2021.
24. Головкин Л.В. Постсоветская теория судебного контроля в досудебных стадиях уголовного процесса: попытка концептуального переосмысления // Государство и право. 2013. № 9. С. 29-32.
25. Дикарев И.С. Стадия возбуждения уголовного дела – причина неоправданных проблем расследования // Российская юстиция. 2011. № 11. С. 38-40. Disponibil: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/50250-stadiya-vozbuzhdeniya-ugolovnogo-dela-prichina-neopravdannyykh-problem> Vizitat: 12.09.2021.
26. Конституционное право Российской Федерации: в 2 т.; т. 2: Особенная часть: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / под общ. ред. И.А. Умновой. М., 2016. С. 31.
27. Сталин: «Метод физического воздействия должен обязательно применяться и впредь...» Disponibil: https://bessmertnybarak.ru/article/pytki_nkvd/ Vizitat: 12.09.2021.
28. Конституция (основной закон) союза советских социалистических республик, Утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 декабря 1936 г. Disponibil: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1936.htm> Vizitat: 12.09.2021.
29. Амнистия в связи с победой над гитлеровской германией Disponibil: <https://lawbook.online/sovetskoe-zakonodatelstvo-kniga/amnistiya-svyazi-pobedoy-nad-gitlerovskoy-40827.html> Vizitat: 12.09.2021.
30. Конституция Союза Советских Социалистических Республик. Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г. Disponibil: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1977.htm> Vizitat: 12.09.2021.
31. Фролов В.Ю., Чечетин А.Е., Пенкин В.С., Митрофанов Е.А. Закон РСФСР «Об оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел» (инициативный авторский проект) / Информационное и правовое обеспечение деятельности органов внутренних дел: межвуз. сб. науч. тр. – Ч. 2. – Омск, 1991. – С. 119.